

Anne Decelle, Martien Geerts, Kristien Coussement, Nele Driessen & Hilde Vanbrabant

UCLL – Expertisecentrum Art of Teaching

Contact: anne.decelle@ucll.be

Schrijfdidactiek in balans. Taalbeschouwing integreren in schrijflessen

1. Inleiding

We ervaren als leerkracht allemaal hoe belangrijk en hoe uitdagend goed schrijfonderwijs is. De nood aan voldoende aandacht voor schrijven blijkt ook uit de resultaten van de meest recente Vlaamse peilingstoetsen voor de derde graad van het lager onderwijs en de eerste graad van het secundair onderwijs, die beide een praktische proef ‘schrijven’ bevatten (Steunpunt Toetsontwikkeling en Peilingen 2018; 2022).

Over effectieve schrijfdidactiek bestaat een grote wetenschappelijke basis. De rol van directe instructie van taalbeschouwelijke basiskennis in schrijflessen is in de Nederlandstalige context echter onderbelicht gebleven. Nochtans bestaat er in de internationale literatuur veel wetenschappelijke evidentie voor de positieve effecten van ‘*form focused instruction*’ in schrijflessen (Nassaji & Fotos 2011). Daar liggen dus kansen om het schrijfproces van leerlingen te versterken.

In het project *Schrijfdidactiek in balans* van het expertisecentrum Art of Teaching (UCLL) brengen we, aan de hand van een bevraging bij leraren van de derde graad lager onderwijs en de eerste graad secundair onderwijs, het volgende in kaart:

- Welke elementen van effectieve schrijfdidactiek zijn ingeburgerd in de klaspraktijk?
- Welke moeilijkheden zien leraren in de schrijfproducten van hun leerlingen?
- Hoe kijken leraren naar een geïntegreerde aanpak van taalbeschouwing en schrijfvaardigheid?

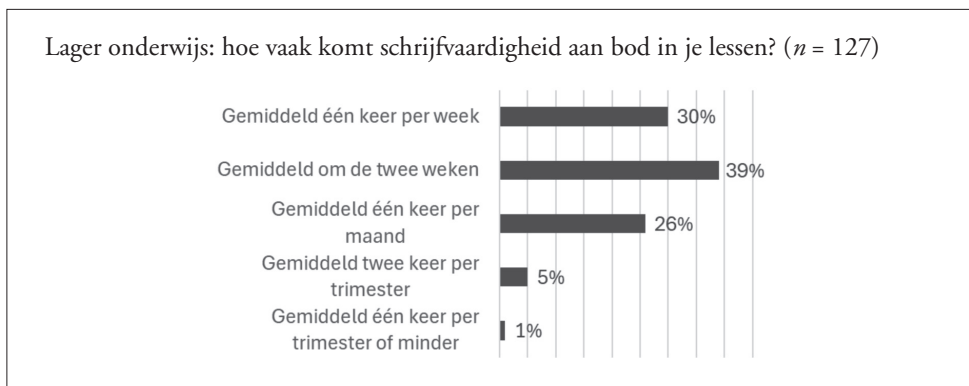
Deze dataverzameling vullen we aan met een corpusanalyse van 200 teksten van leerlingen om nog beter zicht te krijgen op de concrete schrijfnoden. Op basis van deze gegevens en een literatuurstudie ontwikkelen we een didactisch model voor de integratie van directe instructie van taalbeschouwelijke basiskennis en schrijfonderwijs. Samen met leraren testen we concrete lesscenario’s uit. In deze tekst focussen we op de resultaten van de bevraging.

2. Resultaten bevraging

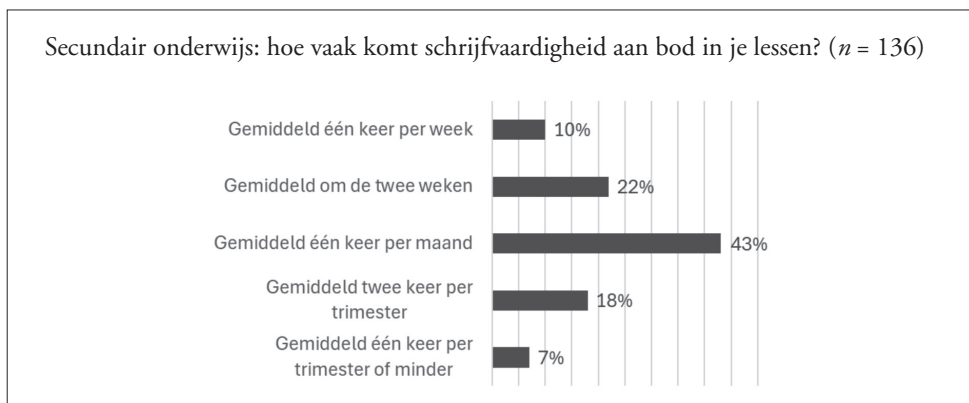
De digitale bevraging werd eind 2023 ingevuld door 263 leraren in Vlaanderen en Brussel, van wie 127 leraren van het vijfde en het zesde leerjaar basisonderwijs en 136 leraren van de eerste graad secundair onderwijs. 206 leraren vulden de bevraging volledig in.

2.1 Hoe vaak schrijven leerlingen teksten?

In de antwoorden op de vraag *Hoe vaak komt schrijfvaardigheid aan bod in je lessen?*, merken we een verschil tussen lager en secundair. In het lager onderwijs wordt vaker geschreven: 30% van de respondenten van de derde graad lager onderwijs geven aan dat schrijven gemiddeld één keer per week aan bod komt en 39% geeft aan dat schrijven om de twee weken aan bod komt (zie: Figuur1). In de eerste graad secundair onderwijs, daarentegen, stelt 43% van de respondenten dat leerlingen gemiddeld één keer per maand een tekst schrijven (zie: Figuur 2).

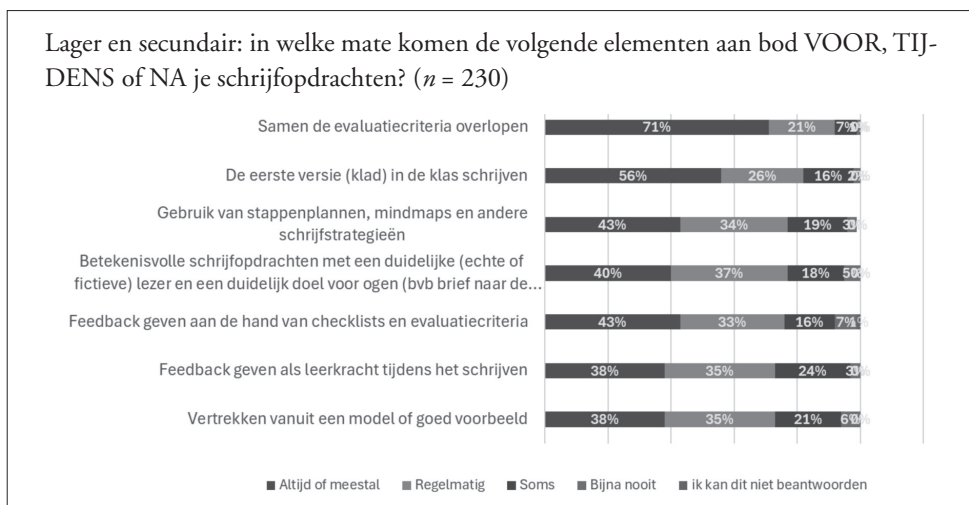
Figuur 1.

Figuur 2.

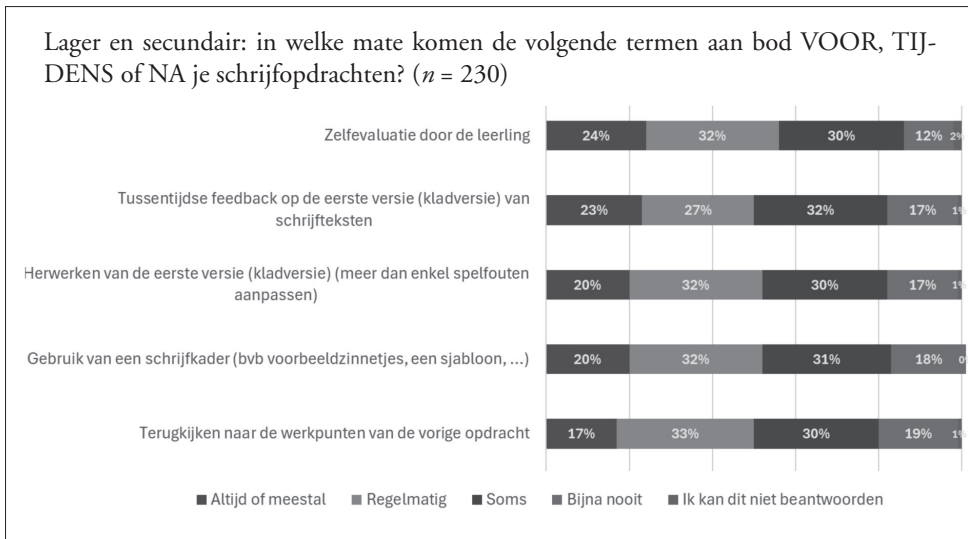
2.2 Welke aspecten van krachtige schrijfdidactiek zijn ingeburgerd in de klaspraktijk?

De resultaten van onze bevraging tonen dat veel aspecten van effectieve schrijfdidactiek wel degelijk hun weg hebben gevonden naar de schrijflessen. We stellen vast dat strategieën zoals ‘samen de evaluatiecriteria overlopen’, ‘de eerste versie in de klas schrijven’, ‘gebruik maken van stappenplannen’, ‘feedback geven aan de hand van checklists en evaluatiecriteria’ en ‘vertrekken vanuit een model of goed voorbeeld’ volgens een ruime meerderheid van de respondenten altijd, meestal of regelmatig wordt ingezet voor, tijdens of na de schrijfofdrachten (zie: Figuur 3).

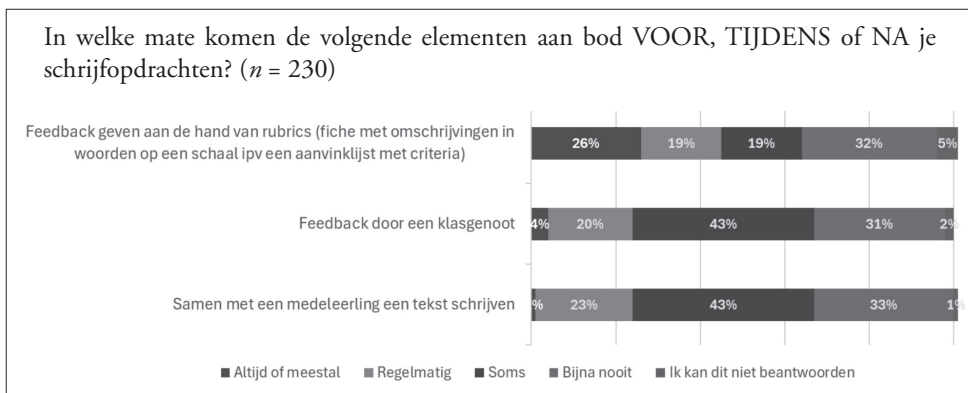
Figuur 3.

Ook de volgende aspecten van effectieve schrijfdidactiek lijken redelijk ingeburgerd in de klaspraktijk: ‘zelfevaluatie’, ‘tussentijdse feedback op de eerste versie’, ‘revisie van de eerste versie’, ‘gebruik van een schrijfkader’ en ‘terugkijken naar de werkpunten van een vorige taak’ (zie: Figuur 4). Opvallend is wel dat tussentijdse feedback op de eerste versie en die eerste versie herwerken beduidend minder vaak aan bod komt in de eerste graad secundair onderwijs dan in de derde graad lager onderwijs.

Figuur 4.

Groeikansen op het vlak van effectieve schrijfdidactiek zien we vooral in samenwerkend leren. Samen met een medeleerling schrijven of peerfeedback door een klasgenoot worden weinig ingezet (zie: Figuur 5). Feedback aan de hand van *rubrics* gebeurt wel in het secundair onderwijs, maar blijkt in het lager onderwijs een nog weinig populaire strategie te zijn.

Figuur 5.

2.3 Welke moeilijkheden ervaren leraren in de schrijfproducten van hun leerlingen?

In een volgend deel van de bevraging vroegen we leraren om de twee grootste moeilijkheden in de schrijfproducten van hun leerlingen aan te duiden. ‘Goede zinnen en woordgroepen bouwen’ (81%) was met voorsprong het meest gekozen antwoord, gevolgd door ‘de spellingsregels correct toepassen’ (59%), ‘een goed opgebouwde tekst met een duidelijke boodschap schrijven’ (48%) en ‘correcte en gepaste woorden kiezen’ (25%) (zie: Figuur 6).

Figuur 6.

In toelichtingsvragen werden de categorieën verfijnd. Wat goede zinnen en woordgroepen bouwen betreft, geeft minstens de helft van de respondenten aan dat de leerlingen meestal wel de juiste lidwoorden gebruiken, bijvoeglijke naamwoorden correct aanpassen, onderwerp en persoon met elkaar laten overeenkomen en de juiste woordvolgorde hanteren. De grote moeilijkheden liggen volgens de respondenten op het vlak van ‘afwisseling tussen korte en lange zinnen’, ‘variatie in zinsbouw’, ‘de juiste voegwoorden en verwijswwoorden gebruiken’ en ‘volledige zinnen bouwen’.

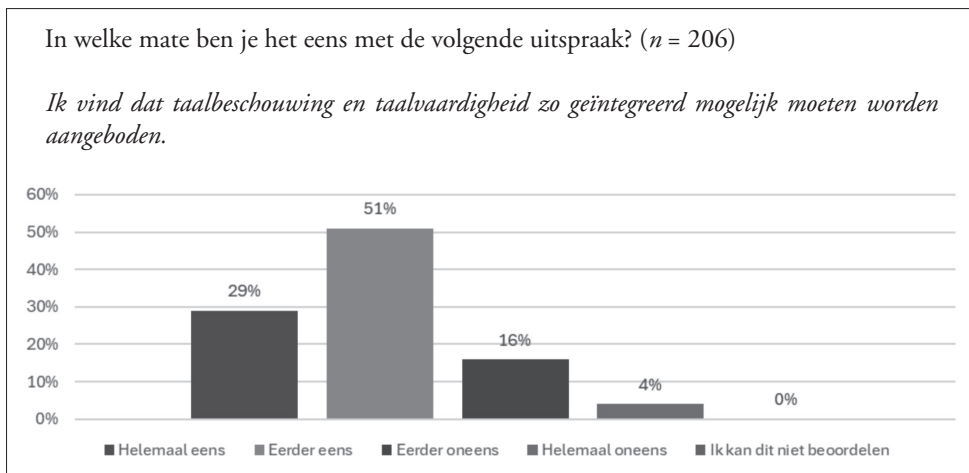
In de categorie ‘spelling’ is volgens de meerderheid van de respondenten het gebruik van leestekens op het einde van de zin en het plaatsen van hoofdletters aan het begin van de zin door de meeste leerlingen in voldoende mate beheerst. De grootste groeikansen zitten in ‘het plaatsen van leestekens binnen de zin’, gevolgd door ‘de spelling van de regelmatige werkwoorden’ en het toepassen van andere spellingsregels zoals ‘verenkelen’ en ‘verdubbelen’ en ‘de vorming van verkleinwoorden’ en ‘meervouden’.

In de categorie ‘tekstopbouw’ kwamen vooral ‘tekstverbanden zichtbaar maken’, ‘een rode draad in de tekst brengen’ en ‘goede alinea’s bouwen’ als moeilijkheden naar voren. Meer dan de helft van de respondenten geeft aan dat een tekst verdelen in inleiding, midden en slot en de opbouw en kenmerken van het gevraagde teksttype respecteren al goed tot voldoende beheerst is door hun leerlingen.

Wat ‘woordkeuze’ betreft, ten slotte, zien de respondenten vooral groeikansen op het vlak van ‘een rijke woordenschat inzetten’, ‘variatie in woorden aanbrenge(n)’ en ‘precies formuleren’.

2.4 Hoe denken leraren over de integratie van taalvaardigheid en taalbeschouwing?

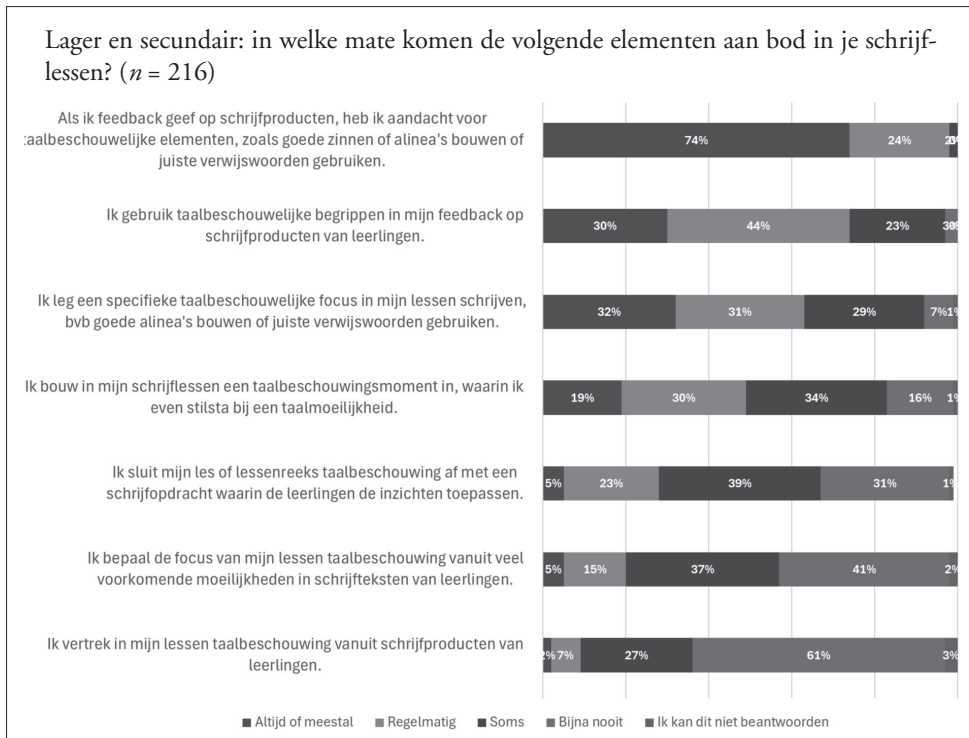
Ons project zet in op de integratie van directe instructie in schrijflessen. Daarom vinden we het belangrijk om eerst in kaart te brengen hoe leraren denken over zo’n geïntegreerde aanpak. De bevraging toont aan dat een ruime meerderheid het helemaal of eerder eens is met deze benadering (zie: Figuur 7).

Figuur 7.

2.5 Op welke manieren integreren leraren taalbeschouwing en schrijfvaardigheid?

Via onze bevraging zien we dat een aantal manieren om taalbeschouwing en schrijfvaardigheid te integreren al goed ingeburgerd zijn. Zo geven de meeste respondenten aan dat ze in feedback op schrijfproducten aandacht besteden aan taalbeschouwelijke elementen en dat ze in die feedback ook taalbeschouwelijke begrippen gebruiken. Ook krijgen lessen schrijven al vrij vaak een specifieke taalbeschouwelijke focus of bouwen leraren tijdens de les al vaak een taalbeschouwingsmoment in waarbij ze stilstaan bij een specifieke taalmoeilijkheid. Wat nog weinig lijkt te gebeuren, is in de taalbeschouwingslessen ook echt vertrekken vanuit de schrijfproducten van de leerlingen of de focus van de taalbeschouwingsles bepalen vanuit veel voorkomende moeilijkheden in de schrijfproducten van de leerlingen. Hier zien we nog duidelijke groeikansen (zie: Figuur 8).

Figuur 8.

3. Hoe gaan we verder aan de slag?

Op dit moment werken we aan een didactisch model voor de integratie van directe instructie van taalbeschouwelijke basiskennis in schrijfonderwijs. We onderscheiden hierin verschillende lestyles. De aandacht voor taalbeschouwing kan immers zowel gepland als incidenteel zijn, en kan op verschillende momenten van het schrijfproces ingebed worden.

Op basis van de resultaten van de bevraging en de corpusanalyse van teksten van leerlingen selecteren we de meest relevante taalbeschouwelijke items en ontwikkelen we lesscenario's volgens de verschillende lestyles. Alle materialen zullen vanaf 1 september 2025 te vinden zijn op onze website schrijfbalans.ucll.be.

Heb je zin om met ons samen te werken, om lessen uit te testen, om lessen van feedback te voorzien of om zelf lessen te ontwikkelen? Neem dan zeker contact op met ons!

Referenties

- Bouwer, R., L. van Ockenburg, J. van der Loo & D. van Weijen (2022). 'Literatuurstudie naar de kenmerken van effectief schrijfonderwijs in het voortgezet onderwijs'. Utrecht: Universiteit Utrecht.
- Braaksma, M & T. Janssen (2021). 'Vier effectieve schrijfdidactieken. Voortgezet of secundair onderwijs'. Den Haag: Nederlandse Taalunie.
- De Smedt, F. (2021). 'Vier effectieve schrijfdidactiek. De bovenbouw van het basisonderwijs'. Den Haag: Nederlandse Taalunie.
- Koster, M. & M. Korpershoek (2021). *Maak er geen punt van! Feedback geven op schrijfproducten*. Bussum: Coutinho.
- Nassaji, H. & S. Fotos (2011). *Teaching grammar in second language classrooms: Integrating form-focused instruction in communicative context*. New York: Routledge.
- Steunpunt Toetsontwikkeling en Peilingen (2018). 'Peiling Nederlands: Lezen, luisteren en schrijven in het basisonderwijs 2018'. Online raadpleegbaar op: https://peilingsonderzoek.be/wp-content/uploads/2018/11/Brochure_Nederlands_BaO_2018_DEF.pdf.
- Steunpunt Toetsontwikkeling en Peilingen (2022). 'Peiling Nederlands: In de eerste graad secundair onderwijs 2022'. Online raadpleegbaar op: https://peilingsonderzoek.be/wp-content/uploads/2022/12/NL_SO1AB_2022_Brochure.pdf.
-